

УДК 378:159.922.72

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

М. П. Андрусенко, Л. В. Балла

У статті розкрита проблема розвитку емоційного інтелекту як фактору духовного виховання дошкільників; зроблений аналіз впливу розвитку емоційного інтелекту на становлення духовності, через формування соціальних емоцій дітей, уміння дарувати добро і радість.

Ключові слова: духовний розвиток, духовне виховання, емоційний інтелект.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування освіти в Україні однією з актуальних проблем вітчизняної педагогіки і психології є збереження психічного здоров'я дитини та сприяння її адаптації у соціумі. Життя доводить, що в складних умовах найкраще орієнтується, приймає рішення й працює духовно розвинута, психічно здорова, комунікабельна людина.

Духовний розвиток особистості є визначальним і пріоритетним у ставленні людини до себе, до інших, до природи і суспільства

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових та методичних джерел показав, що проблемі розвитку духовності завжди приділялась значна увага (Дж. Майер, Д. Ноумен, П. Саловей) [1; 4]. Не обійшли у своїх дослідженнях дану проблему і такі дослідники як В. Алексєєнко, І. Бех, А. Богуш, М. Вишневський, І. Єрмаков, І. Зайченко, О. Зеліненко, І. Прокопенко, Ж. Юзвак [2].

Нажаль, аналіз психолого-педагогічної літератури і власні спостереження під час педагогічної практики свідчать про наявність розладів в емоційній сфері дітей старшого дошкільного віку: підвищену тривожність, страхи, занижену самооцінку, а також жорстокість та агресивність. Стає актуальною необхідність формування емоційної регуляції поведінки та діяльності дошкільників через розвиток у них емоційного інтелекту, соціальних емоцій, які відіграють найважливішу

роль у духовному розвитку та вихованні морально-етичних міжособистісних взаємин.

Мета статті – з'ясування можливостей духовного виховання дошкільників через розвиток їх емоційного інтелекту, соціальних емоцій: краси, добра, радості, піклування.

Завдання статті – аналіз сучасних підходів до розуміння духовності та можливостей духовного виховання дошкільників; аналіз впливу розвитку емоційного інтелекту на становлення духовності через формування соціальних емоцій дітей, уміння дарувати добро і радість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що таке духовність? Який орган людини є духовним – розум, серце чи почуття? Є різні відповіді. Священнослужителі вбачають, що серце є джерелом духовності. Професор В. Войно-Ясенецький (св. Лука) в книзі «Дух, душа и тело» (1945-1947) пише, що розум, безумовно, не дух, а лише вираження, вияв духу. Дух, духовність – це не просто породження серця та торкається розуму, він охоплює своїм впливом усю сутність людської особистості. Духовність – опанування людиною вищими духовними цінностями з погляду розуміння нею та сприйняття своєї єдності з Богом, які виявляються у співпереживанні, співвідчуттях, моральній готовності співпрацювати в ім'я доброчинності, вищих ідеалів, любові, сподівань [3].

Значним і важливим елементом духовності є феномен культури. Це велике й багатогранне поняття культури є запорукою здоров'я, довголіття, успіху. Як зазначає Л. Нечипоренко, до феномену особистісної культури належать засвоєні ідеї, образи, духовні цінності, які входять елементом у соціальний досвід особистості, засвоюються у такий спосіб, що людина стає здатною розв'язувати всі гуманітарні й інші проблеми без напруги, вміє організувати свою життєдіяльність без конфліктів і ускладнень, допомагати іншим [7].

А. Богуш зазначає, що виховання духовності є найвищим благом і для людини, і для країни, але повна реалізація такої мети можлива лише в дорослому віці як кінцевий результат виховання і навчання в навчальних закладах різного типу. Однак, і моральність і духовність потрібно виховувати з раннього дитинства, коли для цього існують оптимальні психологічні передумови.

Духовний розвиток дитини її внутрішню культуру необхідно починати з розвитку її емоційного інтелекту, просоціальних емоцій та почуттів, які є важливою умовою становлення особистості маленької людини, запорукою її психічного здоров'я.

Емоційний інтелект (EQ) – це здатність розуміти, аналізувати й контролювати власні почуття, емоції та вміння відчувати, розуміти настрої оточення. Рівень емоційного інтелекту є важливим засобом успішної самореалізації особистості.

Найактивнішим популяризатором EQ вважається Д. Гоулмен, американський журналіст та психолог, який на матеріалах психологічних досліджень і опитувань довів, що успіх у житті залежить не стільки від інтелектуального – IQ, скільки від здатності керувати своїми емоціями – EQ [4].

Кожна людина народжується з обов'язковим потенціалом емоційної чутливості, емоційної пам'яті, емоційної обробки та емоційного навчання.

Ці чотири вроджені компоненти формують серцевину емоційного інтелекту. Людина може розпочати життя з високим рівнем емоційного інтелекту, але з часом він може знизитися, якщо особистість набуває згубних емоційних звичок у дитинстві в сім'ї, де її ображають та зневажають.

Емоційний інтелект як і всі некогнітивні здібності, знання й компетентність дають людині можливість успішно вирішувати будь-які життєві ситуації. Високий емоційний інтелект допомагає збалансувати емоції й розум, відчувати внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити власні потреби й мотиви поведінки, рівновагу, а також скоригувати стратегію власного життя, тобто знайти ту саму духовність.

Дж. Майер і П. Саловой виокремили типи здібностей, які складають основу емоційного інтелекту: знання про емоції; здатність управління емоціями; здатність розпізнавати емоції в інших; вміння мотивувати себе; здатність керувати соціальними стосунками в позитивному руслі.

Вихідна теорія, яку вони запропонували, пов'язує емоційний інтелект з особистісними факторами – теплою і чуйністю. Ці автори довели, що персональні фактори відмінні від рівня емоційного інтелекту. Вони визначають поняття емоційного інтелекту як здатність усвідомлювати зміст емоцій і використовувати ці знання, щоб виявити причини виникнення проблем і вирішити їх. Емоційний інтелект обумовлює наявність різних здібностей, задіяних в адаптивному опрацюванні емоційної інформації.

Рівень емоційного інтелекту є важливим засобом успішної самореалізації особистості. Високий емоційний інтелект допомагає

збалансувати емоції і розум, відчувати внутрішню свободу та відповідальність за себе, усвідомити власні потреби і мотиви поведінки, рівновагу, а також скорегувати стратегію власного життя. Він асоціюється з почуттям загального щастя. Низький емоційний інтелект призводить до нещастя і характеризується страхом, самотністю, нестабільністю, агресією, почуттям провини, депресією.

Підвищити рівень емоційного інтелекту можливо за допомогою психогімнастики – курсу спеціальних занять (етюдів, ігор, вправ), спрямованих на розвиток і корекцію різних боків психіки дитини. Мета – навчити дитину справлятися з життєвими труднощами. Дитина повинна усвідомити, що між думками, почуттями і поведінкою існує зв'язок, що емоційні проблеми викликані не тільки ситуаціями, але й їх неправильним сприйманням. Займаючись психогімнастикою, діти вивчають різноманітні емоції, можливість керувати ними, вчаться дарувати добро і радість іншим.

Психогімнастика примикає до психолого-педагогічних і психотерапевтичних методик, завданням яких є збереження психічного здоров'я і попередження емоційних розладів у дітей. Більшість психогімнастичних ігор побудована на тому, що учасники виявляють один одному свою прихильність, симпатію, любов (пропонують товаришувати, миряться, жаліють, хвалять: «День народження», «Друзі зустрілись», «Теремок»; захищають або зігрівають один одного виконують спільні завдання: «Мальовничий килим», «Склади малюнок», «Живі картинки»). Прийоми психом'язового розслаблення пропонують дітям в ігровій формі через уявлення певних, знайомих дитині ситуацій. Ігри можуть бути, як спокійними (усунення психоемоційного напруження), так і веселими (створення бадьорого, піднесеного настрою), залежно від завдань занять.

Розвиток соціальних емоцій, які є основою духовності в дошкільному віці, відбувається шляхом застосування психогімнастики; проведення творчих ігор; етичні бесіди та заняття на основі оповідань В.Сухомлинського «Нехай я буду вашою, бабусю», «Добре слово», «Сьома донька», «Ковзани та межі» та інші; щоденну систематичну роботу з відстеження та корегування поведінки дитини (щоденник добрих справ);

Такі ігри та заняття подобаються дітям, мають позитивний результат: діти стають чутливішими до інших, краще поведуться, легко виконують творчі завдання, у них розвиваються навички кращого

спілкування. У дітей зникає напруженість та тривожність, підвищується самооцінка.

Висновки. Таким чином, проведення творчих ігор, етичних занять, бесід, психогімнастики, які розвивають уміння дарувати добро і радість іншим, систематична щоденна робота з розвитку емоційної сфери позитивно впливають на виховання духовності дітей дошкільного віку.

Отже, проблема духовного виховання дошкільників через розвиток емоційного інтелекту дітей, незважаючи на те, що має практичну значущість, по сьогоднішній день залишається недостатньо дослідженою як у теоретичному плані, так і в експериментальному, і потребує детального наукового обґрунтування, яке буде перспективою наших подальших досліджень.

Література

1. Андреева И. Н. Предпосылки развития эмоционального интеллекта. / И. Н. Андреева // Вопросы психологии. — 2007. — № 5. — С. 57-65.
2. Вишневецкий М. Духовная синергия, её образовательные основы. / М. Вишневецкий. – Могилёв: МГУ им. А.А.Кулешова, 2006. — 236 с..
3. Войно-Ясенецкий В.Ф. Дух, душа и тело. / В.Ф. Войно-Ясенецкий. – Издательство ЗАО «Тираж – 51», 2000. – 136 с..
4. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман; пер. с англ. А. П. Исаевой. – М.: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. – 478 с.
5. Лопатина А., Скребцова М. 600 творческих игр для больших и маленьких. / Лопатина А. – М: ООО Книжный дом «Локус», 2002. — 320 с.
6. Лосский Н. О. Условия абсолютного добра. / Н. О. Лосский – М., 1981. — 369 с.
7. Нечипоренко Л. С. Педагогичні технології виховання. Спецкурс. / Л. С. Нечипоренко. – Х., 2005 – 24 с.

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОРА ДУХОВНОГО ВОСПИТАНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ

М. П. Андрусенко, Л. В. Балла

В статье раскрыта проблема развития эмоционального интеллекта как фактора духовного воспитания дошкольников; сделан анализ влияния эмоционального интеллекта на развитие и становление духовности через формирование социальных эмоций детей, умение дарить добро и радость.

Ключевые слова: духовное развитие, духовное воспитание, эмоциональный интеллект.

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A FACTOR OF SOULFUL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

M. P. Andrusenko, L.V. Balla

The article deals with the problem of emotional intelligence as a factor in spiritual education of preschool children; the impact of emotional intelligence on development of spirituality through formation of social emotions of children and ability to give good and joy is analyzed.

Keywords: Spiritual development, spiritual education, emotional intelligence.

Андрусенко Марія Петрівна – старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: mariya.andrusenko@mail/ru

Andrusenko M. P. – Senior Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education, Communal Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: mariya.andrusenko@mail/ru

Балла Людмила Володимирівна – старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: ballamila@mail.ua

Balla Lyudmyla Volodymyrivna – Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education, Communal Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: ballamila@mail.ua